

ОБ'ЄКТИ СВІТОВОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО В КРАЇНАХ СКАНДИНАВІЇ: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА РЕАЛІЇ ТУРИСТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Лущик М. В.

ВСТУП

Властиві сьогоденню глобалізація всіх сфер суспільних відносин та комерціалізація культури значно загострили питання щодо залучення авторитету міжнародних організацій до збереження культурних здобутків і надбань народів світу, захисту та використання їхньої культурної спадщини. Безперечно, найавторитетнішою із таких установ є ЮНЕСКО – спеціалізована установа ООН, якій відводиться непересічна роль у питаннях міжнародного врегулювання у сфері охорони культурної спадщини.

Сьогодні, коли у світі йдуть постійні збройні конфлікти, громадянській війни, терористичні акти, питання збереження культурної та природної спадщини є актуальним для кожної країни з своєю історією. Світова спільнота розуміє всю хиткість мирного співіснування і ставить на порядок денний об'єднання зусиль для захисту світового надбання людства в умовах небезпеки. Окрім того, серйозну проблему становлять природні зміни: землетруси, зсуви, повені тощо, що несуть загрозу знищення пам'яток культури. Беззаперечна увага в сфері охорони в першу чергу надається тим культурним цінностям, які визнані надбанням всього людства.

Саме тому, особливості геопросторового розміщення об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО регіонів, об'єктів «Під загрозою» та об'єктів Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства, а також аналіз включеності об'єктів спадщини у програми туристичних підприємств вважаємо актуальним предметом для наукових досліджень.

Територією дослідження обрано Скандинавський регіон, країни якого забезпечені різноманітними культурно-історичними та природними ресурсами. Зрозуміло, що про туризм в Скандинавії, наявна величезна кількість рекламної інформації в Інтернеті, друкованої навчальної і довідкової літератури. Проте наукових публікацій, спеціальних аналітичних оглядів, які б комплексно висвітлювали

територіальні аспекти поширення об'єктів Світової спадщини регіону та їх включеність в тури вітчизняних турпідприємств, не виявлено.

1. Загальна характеристика об'єктів ЮНЕСКО в країнах Скандинавії

Скандинавія (*норв. і фін. Skandinavia, дат. і швед. Skandinavien*) – це історико-культурний регіон на півночі Європи, центром якого є Скандинавський півострів. Він складається з Данії, Норвегії і Швеції, а також пов'язаних з ними територій, які включають острови Фарерські, Гренландію і Аландські острови¹. В даний час, деякі вчені трактують поняття «Скандинавія» більш ширше та включають не тільки близьку в мовному плані до скандинавських країн Ісландію, але і Фінляндію, яка ні географічно, ні лінгвістично не є скандинавською країною. Існує велика різноманітність трактувань, однак більшість вчених відносять до Скандинавських країн: Швецію, Норвегію, Фінляндію та Данію^{2, 3}. Тому в межах Скандинавського регіону нами виділено саме ці чотири країни. Крім географічної близькості, ці країни мають низку інших спільних рис: спільний історичний розвиток, високий рівень економічного розвитку та порівняно невелика кількість населення. Ці країни завжди були тісно пов'язані між собою як географічно, так й історично: Норвегія до 1814 р. була частиною Данії, а до 1905 р. – в унії зі Швецією; Фінляндія до 1809 р. перебувала у складі Шведського королівства й до 1917 р. – Російської імперії; Швеція до 1523 р. входила до складу Датського королівства; тільки Данія завжди була незалежною державою. Тривале співіснування надало державному устрою, рівню економічного розвитку, способу життя, цінностям, переконанням, ментальності народам цих країн багато спільних рис⁴.

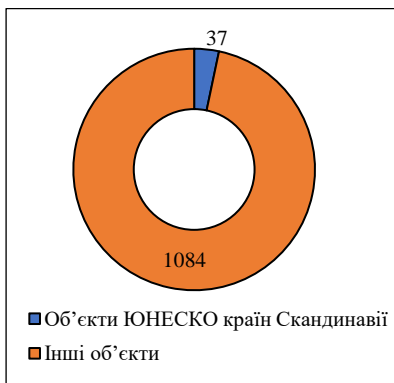
Згідно зі списком об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, у скандинавському регіоні станом на 2022 р. налічується 37 об'єктів, що становить лише 3,3 % від загальної кількості усіх об'єктів, та 7 % від кількості об'єктів в Європі та Північній Америці – рис. 1.

¹ Країни Північної Європи. URL: <http://ukrmap.su/uk-g7/843.html>. (дата звернення: 29.09.2022).

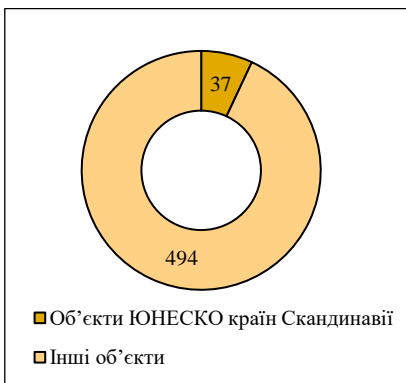
² Офіційний сайт Скандинавського інформаційного центру. URL: <http://www.ulver.com/>. (дата звернення: 29.09.2022).

³ Смаль І. В. Туристичні ресурси світу. Ніжин, Вид-во Ніжин. держ. ун-у ім. М. Гоголя, 2010. 336 с.

⁴ Офіційний сайт Скандинавського інформаційного центру. URL: <http://www.ulver.com/> (дата звернення: 29.09.2022).

а) у загальній структурі об'єктів Сс ЮНЕСКО, од.

б) структурі об'єктів Сс ЮНЕСКО Європи та Північної Америки, од.

Рис. 1. Місце об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО Скандинавії

Утім, офіційний статус цих об'єктів неоднаковий: 31 об'єкт включено до Списку за культурними критеріями, 5 – за природними критеріями (більшість із них визнані природним феноменом виняткової краси й естетичної важливості), 1 – за змішаними критеріями – рис. 2.

Рис. 2. Розподіл об'єктів Сс ЮНЕСКО країн Скандинавії за типами, од.

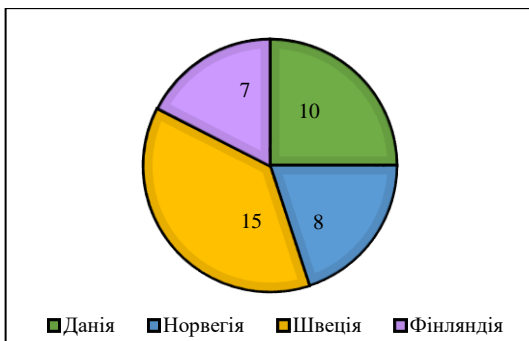

Рис. 3. Географічний розподіл об'єктів Сс ЮНЕСКО країн Скандинавії, од.

Варто зауважити своєрідну винятковість Швеції, яка має більшу кількість об'єктів, внесених до Світової спадщини ЮНЕСКО, що складає 15 од., на другому місці Данія з доволі високим показником у 10 од., що було зумовлено розташуванням країни на території материкової Європи, тоді Норвегія – 8 од. та трішки відстає Фінляндія з найменшим показником у 7 од. (рис. 3.)⁵.

На рис. 4. ми можемо прослідкувати співвідношення кількості об'єктів культурного та природного значення у зв'язку із державою, в межах якої вони розташовані. Отож, у Данії та Норвегії знаходиться по 7 культурних об'єктів, у Фінляндії таких 6, а у Швеції найбільша їх кількість – 13. Найменша кількість природних пам'яток ЮНЕСКО є у Швеції, Фінляндії та Норвегії, по 1 у кожній з держав, у Данії таких всього 3. Серед змішаних об'єктів культурної спадщини ЮНЕСКО у країнах Скандинавії можемо назвати лише один у Швеції, вона єдина володіє такою унікальною пам'яткою.

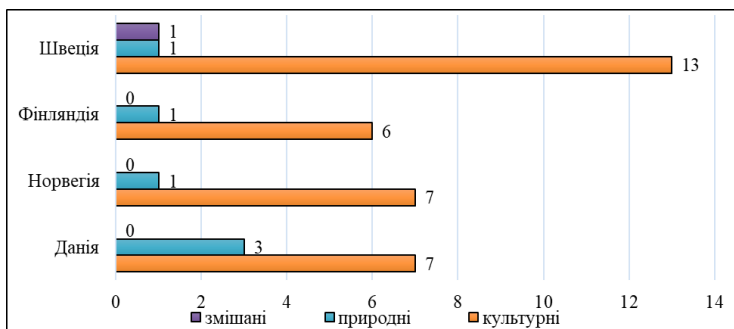

Рис. 4. Розподіл об'єктів Сс ЮНЕСКО за країнами і критеріями

**сформовано на основі^{6,7,8,9}.*

⁵ Объекты всемирного наследия ЮНЕСКО в Скандинавии. URL: <http://www.u-n-e-s-c-o.ru/skandaviya.php>. (дата звернення: 29.09.2022).

⁶ Офіційний сайт туристичної агенції «Клуб мандрівників». Експерсійні тури по Бельгії, Нідерландах, Прибалтиці, Скандинавії. URL: <https://travellers-club.lviv.ua/tours/northern/01.htm>. (дата звернення: 29.09.2022).

⁷ Офіційний сайт туристичної агенції «Клуб мандрівників». Про нас. Документи. URL: <https://travellers-club.lviv.ua/docs/02.htm>. (дата звернення: 29.09.2022).

⁸ Офіційний сайт туристичної агенції «Клуб мандрівників». Про нас. Контакти. URL: <https://travellers-club.lviv.ua/docs/01.htm>. (дата звернення: 29.09.2022).

⁹ Включение в Список всемирного наследия. URL: <https://kgiop.gov.spb.ru/nasledie/konvenciya-ob-ohrane-vsemirnogo-kulturnogo-i-prirodnogo-naslediya/vklyuchenie-v-spisok-vsemirnogo-naslediya/>. (дата звернення: 29.09.2022).

Для повноцінного ознайомлення та означення усіх об'єктів ЮНЕСКО у Скандинавії доречно зазирнути в історію включення кожного з них у список Світової спадщини. Найперші об'єкти з Скандинавського регіону були внесені в 1979 р., через рік після створення списку ЮНЕСКО, це були Церква Урнеса та старий портовий квартал Брюгген, обидва з яких знаходяться в Норвегії (рис. 5.). Варто зазначити, що у Швеції активно почали додавати об'єкти у період з 1993 р. до 2006 р., під час нього було внесено 13 об'єктів. Цікаво, що у Архіпелаг Кваркен/»Високий берег», який належить до двох країн регіону, дати внесення різняться: у Фінляндії – був занесений до списку у 2000 р., а у Швеції – через 6 р., тобто у 2006 р. Найбільша кількість об'єктів у Скандинавських країнах була внесена у 1994 р., 2005 р., 2014 р. – по 4 пам'ятки. Наймолодшим об'єктом є занесений у 2018 р. Осівісуіт-Ніпісат (інуїтські мисливські угіддя між морем і льодами в Данії).

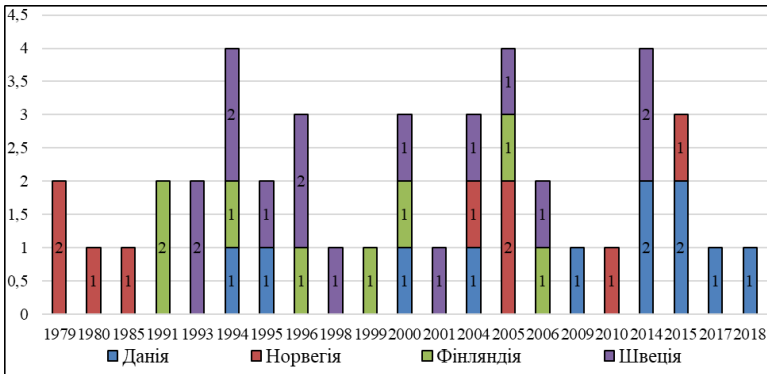

Рис. 5. Хронологія включення об'єктів ЮНЕСКО в країнах Скандинавії

**сформовано на основі^{10,11,12,13.}*

Перелік та розташування усіх об'єктів Світової спадщини в скандинавських країнах подаємо на рис. 6¹⁴.

¹⁰ Properties inscribed on the World Heritage List in Denmark. URL: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/dk>. (application date: 09/29/2022).

¹¹ Properties inscribed on the World Heritage List in Finland. URL: <http://whc.unesco.org/en/statesparties/fi>. (application date: 09/29/2022).

¹² Properties inscribed on the World Heritage List in Norway. URL: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/no>. (application date: 09/29/2022).

¹³ Properties inscribed on the World Heritage List in Sweden. URL: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/se>. (application date: 09/29/2022).

¹⁴ UNESCO World Heritage List. URL: <http://whc.unesco.org/en/list>. (application date: 09/29/2022).

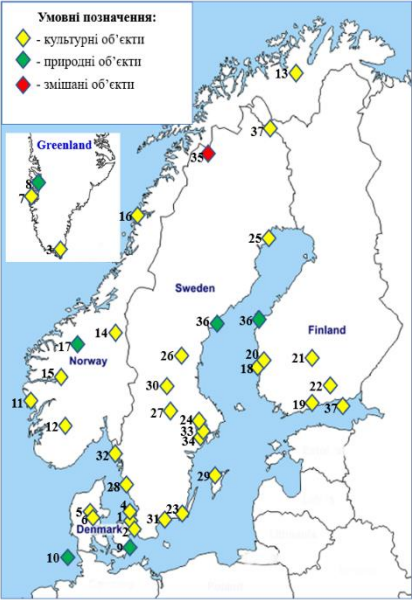
<p>Умовні позначення:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ - культурні об'єкти ◆ - природні об'єкти ◆ - змішані об'єкти 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мисливські угіддя Північної Зеландії, Данія (The par force hunting landscape in North Zealand); 2. Собор Роскілле, Данія (Roskilde Cathedral); 3. Сільськогосподарський субарктичний ландшафт Куджата, Данія (Kujataa Greenland: Norse and Inuit Farming at the Edge of the Ice Cap); 4. Замок Кронборг, Данія (Kronborg Castle); 5. Могильні кургани, рунічні камені та церква в Еллізі, Данія (Jelling Mounds, Runic Stones and Church); 6. Крістіансфельд – поселення Моравської церкви, Данія (Christiansfeld, a Moravian Church Settlement); 7. Освісуйт-Ніписат. Інуїтські мисливські угіддя між льодами та морем, Данія (Aasivissuit – Nipisat. Inuit Hunting Ground between Ice and Sea); 8. Льодовиковий фіорд Ілуїссат, Данія (Ilulissat Icefjord); 9. Стевнс Клінт, Данія (Stevns Klint); 10. Ваттове море, Данія (Wadden Sea); 11. Брюгген, Норвегія (Bryggen); 12. Промислова спадщина Рюкан-Нутодден, Норвегія (Rjukan-Notodden Industrial Heritage Site); 	
<ol style="list-style-type: none"> 13. Наскальні малюнки в Альтї, Норвегія (Rock Art of Alta); 14. Шахтарське місто Рьорус, Норвегія (Roros Mining Town and the Circumference); 15. Урнеська ставківка, Норвегія (Urnes Stave Church); 16. Вегаейн – архіпелаг Вега, Норвегія (The Vega Archipelago); 17. Фіорди Західної Норвегії – Гейрангерфіорд і Нерейфіорд (West Norwegian Fjords – Geirangerfjord and Nærøfjord); 18. Похоронний комплекс бронзової доби Саммаллахденмякі, Фінляндія (Bronze Age Burial Site of Sammallahtenmäki); 19. Фортеця Суоменлінна, Фінляндія (Fortress of Suomenlinna); 20. Стара частина міста Раума, Фінляндія (Old Rauma); 21. Старовинна церква в Петяй-вєсі, Фінляндія (Petäjävesi Old Church); 	<ol style="list-style-type: none"> 22. Деревопереробна фабрика в Верлі, Фінляндія (Verla Groundwood and Board Mill); 23. Сільський ландшафт в південній частині острова Еланд, Швеція (Agricultural Landscape of Southern Öland); 24. Бірка і Гувгорден, Швеція (Birka and Hovgården); 25. «Церковне містечко» Гаммельстад, Швеція (Church Town of Gammelstad, Luleo); 26. Декоровані ферми Хельсінгланда, Швеція (Decorated Farmhouses of Hälsingland); 27. Залізобонний завод Енгельсберг, Швеція (Engelsberg Ironworks); 28. Радіостанція Варберг, Швеція (Grimeton Radio Station, Varberg); 29. Ганзейське місто Вісбю, Швеція (Hanseatic Town of Visby); 	<ol style="list-style-type: none"> 30. Гірничопромисловий район Велика Мідна гора в місті Фалун, Швеція (Mining Area of the Great Copper Mountain in Falun); 31. Військово-морський порт міста Карлскруна, Швеція (Naval Port of Karlskrona); 32. Наскальні рельєфи в Танумі, (Rock Carvings in Tanum); 33. Королівська резиденція Дроттнінґгольм, Швеція (Royal Domain of Drottningholm); 34. Скутсчюркогорден, Швеція (Skogskyrkogården); 35. Лапонія або Шведська Лапландія, Швеція (Laponian Area); 36. Архіпелаг Кваркен, Фінляндія та «Високий берег», Швеція (Kvarken Archipelago, Finland and High Coast, Sweden); Геодезична дуга Струве, спільно у Фінляндії, Швеції та Норвегії (Struve Geodetic Arc).

Рис. 6. Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО країн Скандинавії

Комітет Всесвітньої спадщини може також уточнити, що об'єкт знаходиться під загрозою зникнення, посилаючись на «умови, які загрожують тим самим характеристикам, для яких об'єкт був внесений до Списку світової спадщини». Однак, жодна з пам'яток Скандинавії ніколи не входила до списку зникаючих, хоча ЮНЕСКО в ряді випадків розглядала перелік можливих небезпек.

2. Характеристика об'єктів ЮНЕСКО в країнах Скандинавії

Данія та її природні, культурні, змішані об'єкти Всесвітньої спадщини. Королівство Данія ратифікувала Конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 25 липня 1979 р. До Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО на 2021 р. включено 10 об'єктів, що становить 0,9% від загального числа. Серед усіх об'єктів, що знаходяться на території Королівства Данії (Данія, Гренландія та Фарерські острови): 7 пам'яток культурної спадщини і 3 видатних зразка природної спадщини, один з яких визнаний природним феноменом виняткової краси та естетичної важливості. Усі вони розташовані рівномірно на території країни, що зумовлено однаковим історично-культурним рівнем розвитку на всій її площі.

На датській території Фарерських островів немає жодних об'єктів. У Гренландії, що залежна від Данії, знаходяться 3 об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО, один з яких природний та 2 культурні. Крім того, станом на 2017 рік, 6 об'єктів на території королівства знаходяться в числі кандидатів на включення до списку всесвітньої спадщини¹⁵.

У даній таблиці (табл. 1.) наведено список пам'яток ЮНЕСКО країни у хронологічному порядку та за критеріями їх походження.

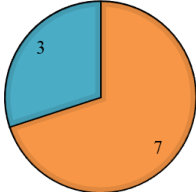
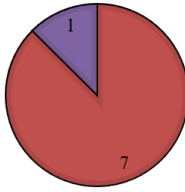
Могильні кургани, рунічні камені та церква в Еллінзі. Валуни з рунічними написами X ст., які знаходяться в данському місті Еллінг, занесені до списку Всесвітньої спадщини. На малому камені, встановленому близько 955 р., першим данським королем Гормом Старим викарбувано напис: «Горм король зробив пам'ятний камінь на честь Тюри, своєї дружини, повелительки Данії». Це перша письмова згадка назви країни Denmark, знайдена в межах самої Данії. В той же час великий камінь в Еллінзі є свого роду «свідомством про народження» Данії¹⁶. Рунічні камені розташовані у дворі Еллінської церкви між двома великими поховальними курганами. Вони є свідченнями епохи переходу скандинавів від язичництва до християнства. Камені, разом з могильниками і церквою, занесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

¹⁵ Properties inscribed on the World Heritage List in Denmark. URL: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/dk>. (application date: 09/29/2022).

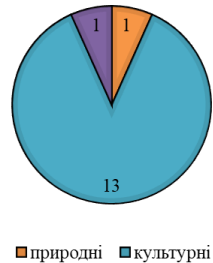
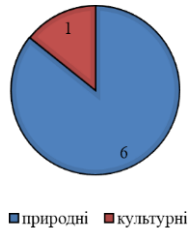
¹⁶ Jelling Mounds, Runic Stones and Church. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/697>. (application date: 09/29/2022).

Таблиця 1

Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО країнах Скандинавії

№	Назва об'єкту	Рік	Тип об'єкту	Розподіл об'єктів ЮНЕСКО за типами, %
Данія				
1	Могильні кургани, рунічні камені та церква в Еллінзі	1994	культурний	 <p>■ природні ■ культурні</p>
2	Собор Роскілле	1995	культурний	
3	Замок Кронборг	2000	культурний	
4	Льодовиковий фіорд Луліссат	2004	природний	
5	Ваттове море	2009	природний	
6	Стевнс Клінт	2014	природний	
7	Крістіансфельд – поселення Моравської церкви	2015	культурний	
8	Мисливські угіддя Північної Зеландії	2015	культурний	
9	Сільськогосподарський субарктичний ландшафт Куджата	2017	культурний	
10	Осівіссвіт-Ніпісат. Інуїтські мисливські угіддя між льодами та морем	2018	культурний	
Норвегія				
1	Брюген	1979	культурний	 <p>■ природні ■ культурні</p>
2	Урнеська ставкірка	1979	культурний	
3	Шахтарське місто Рьорус	1980, 2010	культурний	
4	Наскельні малюнки в Альгі	1985	культурний	
5	Вегаейн – архіпелаг Вега	2004	культурний	
6	Фіорди Західної Норвегії – Гейрангфіорд і Нерьойфіорд	2005	природний	
7	Геодезична дуга Струве	2005	культурний	
8	Промислова спадщина Рюкан-Нутодден	2015	культурний	

Фінляндія			
1	Фортеця Суоменлінна	1991	культурний
2	Стара частина міста Раума	1991	культурний
3	Старовинна церква в Петаяйвесі	1994	культурний
4	Деревопереробна фабрика в Верлі	1996	культурний
5	Похоронний комплекс бронзової доби Саммаллахденмякі	1999	культурний
6	Архіпелаг Кваркента «Високий берег»	2000,2006	природний
7	Геодезична дуга Струве	2005	культурний
Швеція			
1	Королівська резиденція Дроттінгхольм	1991	культурний
2	Бірка і Гувгорден	1993	культурний
3	Залізобойний завод Енгельсберг	1993	культурний
4	Скутсчоркогорден	1994	природний
5	Наскельні рельєфи в Танумі	1994	природний
6	Ганзейське місто Вісбю	1995	природний
7	«Церковне містечко» Гаммельстад	1996	культурний
8	Лапонія	1996	змішаний
9	Військово-морський порт міста Карлскруна	1998	культурний
10	Сільський ландшафт в південній частині острова Еланд	2000	культурний
11	Архіпелаг Кваркента «Високий берег»	2000,2006	природний
12	Гірничопромисловий район Велика Мідна гора в місті Фалун	2001	культурний
13	Радіостанція Варберг	2004	культурний
14	Геодезична дуга Струве	2005	культурний
15	Декоровані ферми Хельсінгланда	2012	культурний

*сформовано на основі^{17,18,19}.

¹⁷ Properties inscribed on the World Heritage List in Denmark. URL: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/dk>. (application date: 09/29/2022).

¹⁸ Включение в Список всемирного наследия. URL: <https://kgiop.gov.spb.ru/nasledie/konvenciya-ob-ohrane-vsemirnogo-kulturnogo-i-prirodnogo-naslediya/vklyuchenie-v-spisok-vsemirnogo-naslediya/>. (дата обращения: 29.09.2022).

¹⁹ Офіційний сайт туристичної агенції «Клуб мандрівників». Про нас. Документи. URL: <https://travellers-club.lviv.ua/docs/02.htm>. (дата звернення: 29.09.2022).

Собор Роскілле був другим об'єктом всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, який був включений в 1995 р. в Данії. Він розташований в місті Роскілле на острові Зеландія. Собор Роскілле був побудований в XII – XIII ст. і став першим собором в готичному стилі, побудованим з цегли після завершення будівництва у всій Скандинавії. Починаючи з XV ст., собор став відомий як мавзолей для королівської сім'ї Данії. Роскілле показує огляд розвитку європейської релігійної архітектури протягом століть, а також монументальне похоронне мистецтво для правителів з плином часу²⁰.

Кронборг – єдиний замок в Данії, що знаходиться під захистом ЮНЕСКО. Замок також широко відомий під ім'ям «Ельсінор» як місце дії п'єси «Гамлет» Вільяма Шекспіра. У 1816 р. до 200-річчя з дня смерті драматурга п'єса була поставлена в самому замку і з тих пір ставиться тут регулярно. Перша фортеця була побудована на цьому місці в 1420-х рр. Шикарний замок же виник тут за наказом Фредеріка другого. Він же дав місця нову назву – Кронборг, тобто «королівський замок». За часів Фредеріка замок був надзвичайно популярний і шикарний. Потім замок горів в 1629 р., пережив відновлення при Крістіані четвертому, був захоплений і забутий²¹. Однак реальна історія замку не дуже-то і цікава туристам. Мандрівників в ці місця приваблюють легенди і художні вигадки.

Льодовиковий фіорд Ілуліссат розташований на західному узбережжі Гренландії. Фіорд був утворений завдяки льодовику Sermeq Kujalleq. Льодовиковий фіорд протяжністю в 55 км і шириною до 6 км займає площу рівну 40240 га, постійно збільшуючись у міру того, як льодовик відступає. Будучи найшвидшим в світі льодовиком, Sermeq Kujalleq щорічно народжує до 46 км³ льоду, рухаючись зі швидкістю 40 м в день. Завдяки поєднанню численних льодовикових мас, сонця і драматичних звуків відколювання і дрейфуючого льоду фіорд Ілуліссат став унікальним природним явищем виняткової краси. У 2004 р. він був внесений до Списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО і на сьогоднішній день є одним з найпопулярніших туристичних об'єктів Гренландії²².

Ваттове море, часом Ваденське море – назва, прийнята у Північній Європі, для частини Атлантичного океану, мілководна морська ділянка площею близько 10 тис. км², розташована біля узбережжя Данії,

²⁰ Roskilde Cathedral. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/695/>. (application date: 09/29/2022).

²¹ Kronborg Castle. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/696/>. (application date: 09/29/2022).

²² Ilulissat Icefjord. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1149/>. (application date: 09/29/2022).

Німеччини і Нідерландів. Це велике, помірне прибережне водно-болотне середовище, утворене складною взаємодією між фізичними та біологічними факторами, що породило безліч перехідних середовищ існування з припливними руслами, піщаними мілинами, піщаними пляжами, грязі, лимани, пляжі та дюни. У 2009 р. 66% території Ваттового моря було включено у список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Данії, Нідерландах та Німеччині як «одна з останніх масштабних природних екосистем припливної зони, в яких природні процеси продовжують функціонувати значною мірою без втручання людини»²³.

Стевнс Клінт – це білі крейдиані кручі, розташовані на півострові Стевнс данського острова Зеландія. Протяжністю 17 км уздовж узбережжя, кручі мають геологічне значення, як одна найкращих відкритих меж між Крейдовим періодом та Палеогеном. Кручі піднімаються на висоту до 40 м і сильно піддаються ерозії. Видимі записи скам'янілості на об'єкті показують дивовижні свідчення удару метеорита, який, як вважається, убив динозаврів і все живе на Землі близько 65 млн років тому. Скали Стевнс Клінт були включені в список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в 2014 р. і є природним об'єктом²⁴.

Колонія Крістіансфельд, заснована в 1773 р. на півдні Ютландії, є яскравим прикладом планового заселення нових територій, проведеного Моравською церквою – вільної лютеранської конгрегації, заснованої в Саксонії. Засновники Крістіансфельда прагнули створити еталон протестантського містобудування. Поселення виросло навколо церкви на центральній площі. Місце унікальне тим, що воно одне з найкраще збережених в світі міст «моравського братства» – і все місто побудоване з міркувань їхньої віри, підібрані спеціальні матеріали для будівництва та інше. У Крістіансфельді як і раніше проживає впливова громада Моравської церкви²⁵.

Мисливські угіддя Північної Зеландії, розташовані приблизно в 30 км на північний схід від Копенгагена, включають в себе два лісових масиви Store Dyrehave (що в перекладі означає «Великий сад тварин»), Gribskov і лісопаркову зону Jægersborg Hegn / Jægersborg Dyrehave. Об'єкт являє собою доглянуту територію, де королі Данії і їхні придворні займалися парфорсним (par force) собачим полюванням, пік цього захоплення

²³ Wadden Sea. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1314/>. (application date: 09/29/2022).

²⁴ Объекты всемирного наследия ЮНЕСКО в Дании. URL: <http://sol-o.ru/obekty-vsemirnogo-naslediya-yunesko-v-57/>. (дата обращения: 29.09.2022).

²⁵ Christiansfeld, a Moravian Church Settlement. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1468>. (application date: 09/29/2022).

припав на період з кінця Середньовіччя до кінця XVI ст. Мисливські угіддя Північної Зеландії відносяться до числа добре збережених місць проведення парфорсного полювання і тому в 2015 р. були включені в список Світової спадщини ЮНЕСКО²⁶.

Куджата – це субарктичний сільськогосподарський ландшафт в південному регіоні Гренландії. Це перший відомий приклад сільського господарства в Арктиці і найстаріше свідчення поширення давньоскандинавської культури за межі Європи. Куджата стала одним з об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в 2017 році²⁷.

Освіссуйт-Ніпісат (Інуїтські мисливські угіддя між льодами та морем) – розташований в центральній частині Західної Гренландії, цей об'єкт зберігає сліди 4200 рр. людської історії. Цей культурний ландшафт сформувався і існує в семи важливих локалізаціях – від острова Ніпісат на заході до мисливських угідь Освіссуйт на сході. Корінні народи цього регіону сформували культурний ландшафт. Серед характерних рис об'єкта – великі зимові будинки і сліди полювання на північних оленів карібу, а також поклади археологічних артефактів, які свідчать про культуру палео-інуїтів і сучасних інуїтів. Об'єкт Aasivissuit-Nipisat демонструє життєздатність людських культур в цьому регіоні і їх традиції сезонної міграції²⁸.

Норвегія та її природні, культурні, змішані об'єкти Всесвітньої спадщини. На території Норвегії, станом на 2021 р., розташовані 8 об'єктів зі списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, що становить 0,7% від загального їх числа. Норвегія ратифікувала Конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 12 травня 1977 р.²⁹. В переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Норвегії можемо назвати всього 8 найменувань: 7 з цих об'єктів включені до списку за культурними критеріями, а один – за природним (табл. 1.). Крім цього, 6 об'єктів на території Норвегії знаходяться в числі кандидатів на включення до списку Світової спадщини³⁰. Першими об'єктами, включеними до списку всесвітньої спадщини, стали в 1979 р.

²⁶ The par force hunting landscape in North Zealand. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1469>. (application date: 09/29/2022).

²⁷ Kujataa Greenland: Norse and Inuit Farming at the Edge of the Ice Cap. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1536>. (application date: 09/29/2022).

²⁸ Aasivissuit – Nipisat. Inuit Hunting Ground between Ice and Sea. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1557>. (application date: 09/29/2022).

²⁹ Properties inscribed on the World Heritage List in Norway. URL: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/no>. (application date: 09/29/2022).

³⁰ Tentative Lists. URL: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=no>. (application date: 09/29/2022).

середньовічна Урнеська ставкірка та історичний портовий квартал Брюгген.

Брюгген являє собою відомий торговий квартал, розташований в самому центрі норвезького міста Берген. У 1979 р. це популярне серед туристів місце було внесено до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Під час пожежі в 1955 р. було знищено безліч будівель цього кварталу. На їх місці був зведений цілий музейний комплекс, на території якого гармонійно поєднуються сувенірні магазинчики, архітектурні пам'ятники, дерев'яні будинки, ресторани і затишні кафе³¹.

Урнеська ставкірка – найдавніша зі збережених ставкірок Норвегії, зведена приблизно в 1130 р. Церква відома різьбленими панелями, що збереглися з 1050 р. Панелі виготовлені в так званому «урнеському» стилі, що є різновидом поширеного в тогочасній Скандинавії «звіриного стилю». Не виключено, що «урнеський стиль», який зародився в Норвегії, вплинув на середньовічну європейську культуру³².

Р'орус – шахтарське містечко в Норвегії, розташоване неподалік від кордону зі Швецією. У центрі міста збереглося близько сотні будівель, побудованих в XVII-XVIII століттях, тому в 1980 році місто було включене в список об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО³³.

Вегаейн, або архіпелаг Вега розташований в фюльке Нурлан, недалеко від Полярного кола. Архіпелаг занесений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО з 2004 р. Головний острів архіпелагу, острів Вега, оточений групою малих островів, в кількості 6500. Загальна площа архіпелагу – 103,7 тис. га, у тому числі 6,9 тис. га суші. Археологічні знахідки свідчать про те, що ці місця були заселені ще з кам'яного віку. Люди, що жили тут протягом 1500 рр, які займалися сільським господарством і рибальством, створили неповторний культурний ландшафт³⁴.

Фьорди Західної Норвегії – Гейрангерфьорд і Нерьойфьорд – єдиний об'єкт в Норвегії, включений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО тільки на підставі природних критеріїв в регіоні фьордів, охарактеризовані як прекрасні приклади унікального пейзажу і відмічені ЮНЕСКО за «виняткову природну красу. Перший прославився дивними водоспадами і неймовірно красивими пейзажами. Другий же є найвужчим: довжина досягає 1700 метрів, а ширина – 300 метрів.

³¹ Bryggen URL: <https://whc.unesco.org/en/list/59/>. (application date: 09/29/2022).

³² Urnes Stave Church. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/58/>. (application date: 09/29/2022).

³³ Roros Mining Town and the Circumference. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/55/>. (application date: 09/29/2022).

³⁴ Vegaoyan – The Vega Archipelago. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1143/>. (application date: 09/29/2022).

За оцінками експертів на круїзи до фіордів припадає найбільша частка туристів від усіх туристичних прибуттів до Королівства³⁵.

Геодезична Дуга Струве входить до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Дуга створювалася в період 1816-1855 рр. для вимірювання форми і розмірів Землі. Із її допомогою вчені змогли визначити параметри Землі. В даний час це інтернаціональний науковий пам'ятник. Дуга проходить по території 10 сучасних держав. Нині пункти дуги можна знайти на території Норвегії, Швеції, Фінляндії, Росії (на острові Гогланд), Естонії, Латвії, Литви, Білорусії, Молдавії (село Рудь) і України. Сучасні дослідження показали, що геодезичні вимірювання, виконані Струве, відрізняються надзвичайною точністю³⁶.

Промислова спадщина Рюкан-Нутодден в Норвегії являє собою комплекс гігантських гідроелектростанцій, заводів та міст, розташованих серед яскравого ландшафту гір, водоспадів та долин річок. Компанія «Norsk-Hydro» побудувала його для виробництва добрив з азоту в повітрі, тим самим створивши міста буму та величезний стимул для економіки Норвегії. Окрім фінансового впливу, одна з двох гідроелектростанцій, «Веморк у Рюкані», була ареною відомих диверсій під час Другої світової війни в окупованій нацистами Норвегії. Невелика норвезька команда опору знищила станцію важкої води, яку німці планували використовувати для побудови атомної бомби. Промислові міста Рюкан-Нутодден стали восьмим об'єктом всесвітньої спадщини Норвегії³⁷.

Фінляндія та її природні, культурні, змішані об'єкти Всесвітньої спадщини. Фінляндія – невелика країна, але і вона має пам'ятки, які безцінні. У списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у Фінляндській Республіці нараховується 7 найменувань станом на 2021 р., що становить 0,6% від загального числа. Фінляндська Республіка ратифікувала Конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 4 березня 1987 р.³⁸.

В свою чергу серед об'єктів ЮНЕСКО у Фінляндській Республіці серед 7 включених об'єктів: з них 6 в списку за культурними критеріями і 1 об'єкт включений за природними (табл. 1.). Крім цього, станом на

³⁵ West Norwegian Fjords – Geirangerfjord and Nærøyfjord. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1195>. (application date: 09/29/2022).

³⁶ Struve Geodetic Arc. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1187>. (application date: 09/29/2022).

³⁷ Rjukan-Notodden Industrial Heritage Site. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1486>. (application date: 09/29/2022).

³⁸ Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини URL Верховна Рада України: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_089. (дата звернення: 09/29/2022).

2021 р., 3 об'єкти на території Фінляндії знаходяться в числі кандидатів на включення до списку всесвітньої спадщини³⁹. Перші два об'єкти, що знаходяться на території Фінляндії були занесені в список в 1991 р. на 15-й сесії Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Фортеця Суоменлінна була побудована в другій половині XVIII ст. на островах, розташованих біля входу в гавань Хельсінкі, ця фортеця є особливо цікавим прикладом європейської військової архітектури того часу. Пам'ятка Фінляндії являє собою центральну будівлю, навколо якої 4 острова утворюють оборонну лінію. Фортеця вважається національним пам'ятником Фінляндії і в 1991 р. внесена до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. За рік її відвідують понад 600 тисяч туристів⁴⁰.

Стара частина міста Раума – вона є видатним прикладом старовинного північного міста, побудованого з дерева. Раума постраждала від пожежі в кінці XVII ст. Але, тим не менш, зберегла свою древню архітектурну спадщину. У серці міста Раума, заснованого в 1442 р., розташовані найстаріші дерев'яні споруди у всій Скандинавії. Найбільше це місце схоже на живий музей під відкритим небом. У побудованих кілька століть назад з дуба, сосни і ялини будівлях і раніше живуть люди: на вікнах стоять квіти і висять мереживні фіранки. Сьогодні, як і багато років тому, Раума вважається містом ремісників. Особливо тут славиться мереживна справа – щорічно в Раумі навіть проводиться Тиждень мережива, куди з'їжджаються фахівці з усієї Фінляндії⁴¹.

Стара церква Петаявеси є пам'ятником північного дерев'яного зодчества і внесена до списку всесвітньої спадщини в 1994 р., як одна з небагатьох дерев'яних церков, що не піддавалися перебудові протягом двох з половиною століть. З моменту зведення в 1765 р. тут практично нічого не змінилося – ті ж дерев'яні склепіння, старовинні хрести і ряди лавок, до блиску відполіровані багатьма поколіннями прихожан. У церкві, яка була побудована в 1763-1965 рр. на перехийку між озерами Ямсянвеси і Петаявеси, поєднуються елементи епохи Ренесансу,

³⁹ Tentative Lists. URL: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=no>. (application date: 09/29/2022).

⁴⁰ Fortress of Suomenlinna. URL: <http://whc.unesco.org/en/list/583>. (application date: 09/29/2022).

⁴¹ Об'єкти ЮНЕСКО в Фінляндії: Північні Коштовності. URL: <https://hotel-green.info/1061-unesco-objects-in-finland-northern-jewels.html>. (application date: 09/29/2022).

готики і фінського дерев'яного зодчества. Внутрішнє оздоблення церкви збереглося майже в незайманому вигляді⁴².

Деревонепереробна фабрика в Верлі і приєднаний до неї житловий район – це видатний і добре збережений приклад невеликого промислового поселення в сільській місцевості. Виробництво деревної маси, целюлози, паперу і дошок процвітало в Північній Європі і Північній Америці в XIX – початку XX ст. Тільки мало з таких поселень збереглися до наших днів. Тому у 1972 р. Верла стала музеєм, де можна не тільки оглянути цехи і вивчити механізм роботи лісопилки, а й повністю зануритися в життя невеликого фінського промислового містечка кінця IX – початку XX ст.⁴³.

Саммаллахденмякі – похоронний комплекс епохи бронзового століття. Знаходиться на пагорбі біля міста Раума в муніципалітеті Лаппі у Фінляндії. Некрополь включає в себе 36 поховань у вигляді пірамід з каменів, які були створені з XVI по VI ст. до нашої ери. Некрополь Саммаллахденмякі є унікальним свідченням життя стародавнього суспільства на території Скандинавії, його обрядів і релігійних ритуалів, яким більше трьох тисяч років. З 1999 р. гранітні надгробки-насипи бронзового століття у Фінляндії є об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО⁴⁴.

Архіпелаг Кваркен – єдиний природний об'єкт в Фінляндії, що знаходиться в списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, і є міжнародним геологічним об'єктом, так як він представляє єдине ціле з Високим берегом, розташованим на території Швеції. Архіпелаг Кваркен був внесений до Списку Всесвітньої спадщини UNESCO в 2006 р. в якості розширення об'єкта «Високий берег» (Швеція), який був внесений до Списку вже в 2000 р. Архіпелаг Кваркен в Фінляндії і шведський Високий Берег разом представляють собою унікальний в своєму роді геологічний об'єкт, де феномен підняття земної кори по особливому впливає на формування місцевого ландшафту⁴⁵.

Швеція та її природні, культурні, змішані об'єкти Всесвітньої спадщини. У списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Королівстві Швеція нараховується 15 найменувань станом на 2021 р., що становить 1,3% від загального числа. Серед усіх об'єктів за культурними критеріями включено 13 пам'яток, причому 1 з них визнаний шедевром

⁴² Об'єкти ЮНЕСКО в Фінляндії: Північні Коштовності. URL: <https://hotel-green.info/1061-unesco-objects-in-finland-northern-jewels.html>. (application date: 09/29/2022).

⁴³ Там само.

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Там само.

людського генія, 1 об'єкт включений за природними критеріями і ще 1 – зі змішаних, причому він також визнаний природним феноменом виняткової краси та естетичної важливості (табл. 1). Королівство Швеція ратифікувала Конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 22 січня 1985 р.

У Швеції найбільша кількість включених об'єктів, а саме 15, два з яких є транскордонними, тобто 2 об'єкти спільно використовуються між кількома країнами: Високим узбережжям / архіпелагом Кваркен (Швеція та Фінляндія) та геодезичною дугою Струве (десять країн Північної та Східної Європи). Крім цього, за станом на 2021 р., один об'єкт на території Швеції знаходиться в числі кандидатів на включення до списку всесвітньої спадщини⁴⁶. Перший об'єкт, що знаходиться на території Швеції був занесений в список в 1991 році на 11-й сесії Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Королівська резиденція Дроттнінгхольм була побудована в XVI ст. як палац для королівської сім'ї Швеції. Однак, зараз королівська сім'я не проживає в палаці. Тому палацово-парковий комплекс постійно відкритий для відвідування туристам, що приїжджають сюди з різних куточків світу. У наші дні на території палацово-паркового комплексу розташовується Китайський павільйон, Королівський театр і чудовий парк з алеями і фонтанами. Цей об'єкт був оголошений об'єктом всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в 1991 р.⁴⁷

Археологічний об'єкт Бірка розташований на острові Бйорке, який був заселений в IX-X ст. *Гувгорден* знаходиться на сусідньому острові Одельсе. Існують думки, що на острові Бйорке знаходився найбільший в Швеції торг, відомий у латинських авторів як Бірка, і що конунг наглядав за торгом зі свого Гувгорденського замку. Бірка також відома як місце освіти першої християнської громади в Швеції, заснованої в 831 р. Таким чином даний археологічний комплекс свідчить про розвиток торгових відносин в Європі за часів вікінгів, а також про вплив Бірки та Гувгордена на всю подальшу історію Скандинавії⁴⁸.

Залізобробний завод Енгельсберг є найбільш цілісним і добре збереженим зразком залізобробних виробництв в Швеції, що знаходиться у селі Енгельсберг. Виробництво в Швеції високоякісного заліза зробило її лідером в цій галузі в XVII-XVIII ст. Завод був заснований у 1681 р, а

⁴⁶ Tentative Lists. URL: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=no>. (application date: 09/29/2022).

⁴⁷ Объекты всемирного наследия ЮНЕСКО в Швеции. URL: <http://sol-o.ru/obekty-vsemirnogo-naslediya-yunesko-v-27/>. (дата обращения: 29.09.2022).

⁴⁸ Birka and Hovgården. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/555>. (application date: 09/29/2022).

припинив діяльність у 1919 р. У 1993 р. завод було занесено у Список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО у Швеції⁴⁹.

Скугсчюркогорден – це лісове кладовище в Стокгольмі виникло в період 1917-1920 рр. за проектом двох молодих архітекторів Асплунда і Леверенца на місці оброблених гравійних кар'єрів, зарослих сосновим лісом. Проект поєднав цю рослинність з архітектурними формами, використовуючи переваги нерівного рельєфу місцевості для створення ландшафту, оптимально пристосованого до функціональним призначенням. Цей пам'ятник справив великий вплив на діяльність архітекторів у багатьох країнах світу⁵⁰.

Наскельні рельєфи в Танумі – це художній шедевр, унікальний не тільки завдяки різноманітності сюжетів (зображення людей і тварин, зброї, човнів і ін.), але також через їх культурну та хронологічну цілісність. Петрогліфи відображають життя і вірування людей бронзового століття в Європі. В цілому, Танумських петрогліфів декілька тисяч, розташованих десь на 600 скельних панелях на території, включеній до Світової спадщини⁵¹.

Ганзейське місто Вісбю – це колишнє поселення вікінгів на острові Готланд, Вісбю був основним центром Ганзейського союзу на Балтиці в XII-XIV ст. У місті збереглося понад двісті середньовічних кам'яних будинків, руїни 23 християнських храмів та кафедральний собор. Місто завдяки своїм старовинним оборонним спорудам та іншим спорудам, визнано одним з найбільш збережених укріплених торгових міст в Північній Європі. До списку ЮНЕСКО Вісбю було занесено у 1995 р.⁵².

«Церковне містечко» Гаммельстад – церковне містечко в Швеції, об'єкт був занесений до списку в 1996 р. Гаммельстад був одним з багатьох церковних містечок, що колись існували у Швеції. З'явилося воно через малу щільність населення і великі відстані між селами, що відносились до однієї парафії, тобто люди не встигали за один день сходити до церкви і повернутися додому. Так, неподалік церков почали будувати будинки, в яких могли переночувати парафіяни. Церква збереглась до наших днів ще з XIV ст. разом з 424 дерев'яними будинками поряд. Сьогодні Гаммельстад можна вважати

⁴⁹ Engelsberg Ironworks. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/556>. (application date: 09/29/2022).

⁵⁰ Skogskyrkogården. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/558>. (application date: 09/29/2022).

⁵¹ Rock Carvings in Tanum. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/557>. (application date: 09/29/2022).

⁵² Hanseatic Town of Visby. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/731>. (application date: 09/29/2022).

найвизначнішим прикладом церковних поселень північної Скандинавії, який зберігся до наших днів⁵³.

Лапонія або Шведська Лапландія – територія в північній Швеції, населена саамами, що зберегли традиційний кочовий спосіб життя, заснований на оленярстві. Район поєднує унікальну природу і об'єкти саамської культури. У 1996 р. ЮНЕСКО назвала гори і їх мешканців об'єктом змішаної всесвітньої спадщини за видатні універсальні цінності поточного геологічного процесу, біологічні та екологічні системи, а також біологічне різноманіття бурих ведмедів і альпійської флори, обмежених ландшафтом⁵⁴.

Військово-морський порт міста Карлскруна був внесений до списку охорони культурної спадщини ЮНЕСКО у 1998 р., як виняткова архітектурна пам'ятка у стилі бароко. Карлскрун – невеликий адміністративний центр лена Блекінге, що виконує функції військово-морської бази і порту країни. Місто було засноване в 1680 р. після указу короля Карла XI про заснування тут грандіозної бази шведського військово-морського флоту. В даний час порт Карлскруна здатний забезпечити розміщення бойових есмінців і торпедних катерів. Тут же базується центр підготовки унтер-офіцерського та рядового складу ВМС Швеції, а також торпедний і артилерійський полігони. Це видатний приклад європейського військово-морського порту, що збудований за єдиним планом в кінці XVII ст. і повністю зберіг свою первісне планування з безліччю старих і нових прибудов⁵⁵.

Сільськогосподарський ландшафт в південній частині Еланд був включений в список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в 2000 р. Цей ландшафт є прекрасним культурною спадщиною з аграрними ландшафтами, орними полями, пасовищами і селами, будинки яких побудовані в довгі ряди по різні боки від вулиць. Люди, що жили тут близько 5000 рр. тому, пристосовувалися до природних умов острова. В результаті цього сформувався унікальний ландшафт, який доводить численні сліди проживання людини з доісторичних часів і до наших днів⁵⁶.

Гірничопромисловий район Велика Мідна гора в місті Фалун. Велика Мідна гора в місті Фалун – історична копальня у Швеції з видобутку

⁵³ Church Town of Gammelstad, Luleå. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/762/>. (application date: 09/29/2022).

⁵⁴ Объекты всемирного наследия ЮНЕСКО в Швеции. URL: <http://sol-o.ru/obekty-vsemirnogo-naslediya-yunesko-v-27/>. (дата обращения: 29.09.2022).

⁵⁵ Naval Port of Karlskrona. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/871/>. (application date: 09/29/2022).

⁵⁶ Объекты всемирного наследия ЮНЕСКО в Швеции. URL: <http://sol-o.ru/obekty-vsemirnogo-naslediya-yunesko-v-27/>. (дата обращения: 29.09.2022).

мідних руд. Рішення про занесення гірничопромислового району навколо копальні Велика мідна гора до списку ЮНЕСКО було прийнято 16 грудня 2001 р. на засіданні 25 Сесії Комітету з питань світової спадщини. У копальні вироблялося до 70 % світового виробництва міді. Саме родовище почали розробляти приблизно у IX ст. – наприкінці епохи вікінгів, і експлуатували аж до 1992 р. Перші письмові згадки про гірничі роботи в Фалуні відносяться до 1288 р. Сьогодні на місці копальні створено відомий музей гірництва, причому давні виробки підтримуються в автентичному стані і утворюють підземну туристичну трасу старого рудника⁵⁷.

Радіостанція Варберг базується неподалік однойменного шведського міста в місцині під назвою Гриметон. Станція була побудована у доволі швидкі терміни, з 1922 – 1924 рр. і нині справедливо вважається пам'ятником інженерної думки періоду ранніх бездротових трансатлантичних комунікацій. Для зв'язку з США станція використовувалась до середини ХХ ст., а після її використовували для передачі повідомлень екіпажам підводних човнів. На даний час станція не використовується регулярно, але вона досі справна і з 2004 р. є під патронатом ЮНЕСКО⁵⁸.

Декоровані ферми Хельсінгlanda є культурною спадщиною та прикладом традиційної шведської техніки будівництва старих фермерських будівель. До списку входять 7 традиційних будинків, які колись належали колишнім фермерам шведам у ХІХ ст. Деякі з будинків є справжніми витворами мистецтва, у яких відчувається і вплив середньовіччя. До будинків прилягають різноманітні допоміжні споруди такі як: стайні, хліви. Розташовані вони усі на сході Швеції. Мальовничі житлові будинки ферм стали символами багатого життя шведських господарів. Ферми Хельсінгlanda показують сільську техніку будівництва Швеції⁵⁹.

3. Об'єкти нематеріальної спадщини Скандинавії

Протягом останніх двох десятиліть усе частіше на міжнародному рівні піднімається питання про суть поняття «*культурна спадщина*». Конвенція про охорону Всесвітньої культурної і природної спадщини, прийнята ЮНЕСКО в 1972 р., стосувалася природних або створених людиною об'єктів, які становили культурну, історичну чи екологічну

⁵⁷ Там само.

⁵⁸ Grimeton Radio Station, Varberg. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1134>. (application date: 09/29/2022).

⁵⁹ Объекты всемирного наследия ЮНЕСКО в Швеции. URL: <http://sol-o.ru/obekty-vsemirnogo-naslediya-yunesko-v-27/>. (дата обращения: 29.09.2022).

цінність. Проте сутність терміну «культурна спадщина» не вичерпується об'єктами матеріальної культури. Зважаючи на цей факт, у 1990-х рр. була висунута концепція «Нематеріальна культурна спадщина», яка виступала як аналог Списку Всесвітньої спадщини, який приділяє основну увагу матеріальній культурі. Під керівництвом Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО станом на 2020 рік наразі знаходяться 584 об'єкти з 131 країн світу. Щодо *нематеріальної спадщини ЮНЕСКО країн Скандинавії*, то в репрезентативному списку лише 2 елементи: Культура сауни в Фінляндії та Практика традиційної музики та танців у Сетесдалі, гра, танці та спів (stev/stevjing) в Норвегії⁶⁰.

Культуру сауни у Фінляндії було внесено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства у 2020 р. Традиція відвідувати сауну є невід'ємною частиною життя більшості населення Фінляндії. В країні налічують близько 3,2 млн. саун. Тоді як населення країни станом на 2019 р. становить близько 5,5 млн осіб. Традиційним днем сауни в країні була субота, проте в наші дні фіни можуть відвідувати сауну практично в будь-який день. Культура сауни, яка може проходити вдома або в громадських місцях, передбачає набагато більше, ніж просто вмивання. У сауні люди очищають своє тіло і розум і сприймають відчуття внутрішнього спокою. Традиційні громадські сауни в містах майже зникли після 1950-х рр. В останні роки завдяки приватним ініціативам були побудовані нові громадські сауни.

Практика традиційної музики та танців із Сетесдалу, гра, танці та спів (stev/stevjing) в Норвегії, зараз внесена до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства. Танець практикується як сольними парами, так і кількома парами по колу за годинниковою стрілкою зі зміною танцювальних партнерів. Музика виконується на національному інструменті Норвегії, «Скрипці Хардангера», а також на щелепній арфі. «Стев» часто виконується в інтервалах між танцями та грою, і співається соло або двома або більше співаками в діалозі між собою, який і називається «стевінг». Тексти пісень – це чотири рядки, які розповідають історію. «Стевінг» постійно розвивається, створюються нові тексти пісень для традиційних мелодій «стев» та складаються нові мелодії. Традиційна форма його передачі – через

⁶⁰ Practice of traditional music and dance in Setesdal, playing, dancing and singing (stev/stevjing). URL: <https://ich.unesco.org/en/RL/practice-of-traditional-music-and-dance-in-setesdal-playing-dancing-and-singing-stev-stevjing-01432>. (application date: 09/29/2022).

соціальні збори або від старшого покоління до молодшого – залишається основним методом вивчення елемента⁶¹.

Хоча в Данії немає об'єктів, які входять в репрезентативний список нематеріальної Всесвітньої спадщини, однак країна звернулася у 2018 році до ЮНЕСКО з проханням включити свою національну філософію повсякденного щастя «хюге» в число об'єктів нематеріальної спадщини, як невід'ємну і історичну частину світової спільноти. Широкого поширення дана філософія досягла в 2015 році, уособлюючи національну особливість датчан, здаватися постійно розслабленими і щасливими. Також «хюге» вважається однією з причин, через яку Данія регулярно входить в список найщасливіших країн світу⁶².

4. Включеність об'єктів ЮНЕСКО країн Скандинавії у тури підприємства

На сьогоднішній день серед туристів значно зріс інтерес до турів у скандинавські країни. У цих країнах сучасний спосіб життя поєднується з древньою культурою і віковими традиціями, а екологія мирно співіснує з розвиненим промисловим виробництвом. Однією з переваг турів до Скандинавії є її близьке розташування, що дозволяє економити як час, так і кошти. Усе це, а також гостинність та доброзичливість корінних жителів до туристів, гарантує отримати яскраві враження від відпочинку у Скандинавії. Особливо групові екскурсійні тури – відмінна можливість познайомитися з дивовижною історією і культурою скандинавських країн. Ці програми передбачають як організовану екскурсійну частину, так і вільний час для ознайомлення з красивими містами Скандинавії. У більшості програм пересування по маршруту здійснюється на автобусах і на розкішних балтійських поромках.

Серед турів у Скандинавію туристичні підприємства пропонують доволі широке поле для вибору свого ідеального туру. Загалом туроператори пропонують усього 16 турів у Скандинавію, з яких аж у 14 туристи матимуть змогу відвідати об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО (табл. 2).

⁶¹ Practice of traditional music and dance in Setesdal, playing, dancing and singing (stev/stevjing). URL: <https://ich.unesco.org/en/RL/practice-of-traditional-music-and-dance-in-setesdal-playing-dancing-and-singing-stev-stevjing-01432>. (application date: 09/29/2022).

⁶² Хюге хотяг включит в список наследия ЮНЕСКО. URL: <https://livingintravels.com/xyugge-xotyat-vklyuchit-v-spisok-naslediya-yunesko/>. (дата обращения: 29.09.2022).

Таблиця 2

Характеристика турів оператора «Клуб мандрівників» у Скандинавію

№	Назва туру	Маршрут подорожі	Тривалість	Ціни
1	«Вікенд в Стокгольм»	Львів – Рига – Стокгольм – Юрмала – Львів	5 днів	Дорослий від 86 €, дитячий (до 16 р.) від 78 €
2	«Фотографії з казки»	Київ – Львов – Гданськ – Копенгаген – замки Данії – Львів – Київ	5 днів	Дорослий від 129 €, дитячий (до 16 р.) від 128 €
3	«Скандинавський дует»	Львів – Рига – Юрмала – Стокгольм – Копенгаген – Берлін – Потсдам – Краків – Львів	6 днів	Дорослий від 149 €, дитячий (до 16 р.) від 138 €
4	«Північний форсаж»	Київ -Рига – Юрмала – Осло – Согнефіорд – Стокгольм – Вільнюс* – Тракай* – Київ	7 днів	Дорослий від 249 €, дитячий (до 16 р.) від 238 €
5	«Скандинавський бум»	Львів – Гданськ – Стокгольм – Осло – Гетеборг – Мальме – замки Данії – Копенгаген – Львів	7 днів	Дорослий від 279 €, дитячий (до 16 р.) від 268 €
6	«Фіорди Півночі»	Львів – Варшава – Гданськ – Копенгаген – Осло (Ослофьорд) – Флом (Согнефьорд і Нерейфьорд) – Гетеборг – Львів	7 днів	Дорослий від 313 €, дитячий (до 16 р.) від 303 €
7	«Серце Півночі – фіорди!»	Київ – Рига – Юрмала – Стокгольм – Флом (Согнефьорд і Нерейфьорд) – Берген – льодовик Нігардсбрін – Язык Троля – Осло – Копенгаген – Королівські замки Данії – Львів – Київ	10 днів	дорослий від 496 €, дитячий (до 16 р.) від 478 €
8	«Подаруй мені зірки Півночі»	Київ – Рига – Осло – Берген – Льодовик – Согнефьорд – Стокгольм – Вільнюс – Київ	8 днів	дорослий від 323 €, дитячий (до 16 р.) від 308 €
9	«Підкорені красою»	Львів – Варшава – Гданськ – Стокгольм – Осло (Ослофьорд) – Флом (Согнефьорд і Нерейфьорд) – Гетеборг – Копенгаген – палац Фредериксборг/ замок Кронборг – Мальме – Львів	9 днів	дорослий від 386 €, дитячий (до 16 р.) від 373 €
10	«Північна мелодія»	Київ – Рига – Юрмала* – Осло – Согнефіорд* – Нігардсбрін* – Берген* – Стокгольм – Сигтуна* – Мінськ* – Київ	9 днів	дорослий від 391 €, дитячий (до 16 р.) від 378 €
11	«Солодощі Скандинавії»	Львів – Гданськ – Стокгольм – Флом (Согнефьорд і Нерейфьорд) – Берген – Язык Троля – льодовик Нігардсбрін – Гейрангерфьорд – дорога Орлів – Олесунд – Осло – Копенгаген – Львів	10 днів	дорослий від 439 €, дитячий (до 16 р.) від 428 €
12	«Скандинавськ і фіорди»	Львів – Варшава – Гданськ – Мальброк – Стокгольм – Сигтуна – Флом (Согнефьорд, Нерейфьорд) – льодовик Нігардсбрін – Берген – Язык Троля – Осло – Копенгаген –	11 днів	дорослий від 499 €, дитячий (до 16 р.) від 513 €

№	Назва туру	Маршрут подорожі	Тривалість	Ціни
		Замок Фредеріксборг – Гдиня-Львів		
13	«Скандинавські казки»	Львів – Гданськ – Стокгольм – Крістіансунд – Атлантична дорога – Олесунн – Дорога Тролів – Гейрангерфьорд – дорога Орлів – льодовик Бріксдайл – льодовик Нігардсбрін – Берген – Флом – Осло – Копенгаген – Львів	11 днів	дорослий від 555 € дитячий (до 16 р.) від 526 €
14	«Гармонія Півночі»	Львів – Варшава – Гданськ – Стокгольм – Осло – льодовик Нігардсбрін – Флом – Берген – Ставангер (Кафедра Провідника і Люсефьорд) – Хардангерфьорд (Кінсарвік і долина Хуседален) – Гетеборг – Копенгаген – замки Данії – Львів	11 днів	дорослий від 691 €, дитячий (до 16 р.) від 678 €
15	«Шлях на Північ»	Львів – Гданськ – Стокгольм – Лілехаммер – Дорога Тролів – Олесунн – Атлантична дорога – дорога Орлів – Гейрангерфьорд – льодовик Бріксдайл та Нігардсбрін – Флом – Хардангерфьорд – Берген – Ставангер (Кафедра Провідника, камінь Кераг, Люсефьорд) – Осло – Копенгаген – замки Данії – Львів	13 днів	дорослий від 786 €, дитячий (до 16 р.) від 755 €
16	«Мед з чорницями»	Львів – Люблін – Рига – Стокгольм – Осло – Олесунд – Берген – Ставангер – Гетеборг – Львів	14 днів	дорослий від 952 €, дитячий (до 16 р.) від 911 €

**сформовано на основі ⁶³.*

Якщо узагальнити включеність об'єктів ЮНЕСКО в тури по Скандинавії в туристичного оператора «Клуб мандрівників», то маємо зазначити, що в маршрут турів включено всього 4 об'єкта ЮНЕСКО (рис. 7).

Водночас їх усіх можна побачити у таких турах, як «Шлях на північ», «Мед з чорницями...», «Солодощі Скандинавії», «Скандинавські казки». Відповідно дані тури є одними з найбільш довготривалих та водночас найдорожчими: ціни варіюються від 786 до 952 євро. У чотирьох наступних турах мандрівники матимуть можливість у кожному спостерігати один об'єкт Світової спадщини ЮНЕСКО – Кронборг – один з найбільш значущих замків епохи Відродження в Північній Європі: «Фотографії з

⁶³ Офіційний сайт туристичної агенції «Клуб мандрівників». Екскурсійні тури по Бельгії, Нідерландах, Прибалтиці, Скандинавії. URL: <https://travellers-club.lviv.ua/tours/northern/01.htm>. (дата звернення: 29.09.2022).

казки», «Скандинавський дует», «Скандинавський бум», «Північна мелодія». Велике різноманіття турів дає змогу кожному обрати те, що ближче до душі. До прикладу, тур під назвою «Подаруй мені зірки Півночі» пропонує відвідати дві пам'ятки Світової спадщини – Нерейфіорд та корабельню Брюгген у Норвегію, в той час, як замок Кронборг у Данії можна побачити у програмі тур «Підкорені красою». Один з небагатьох турів, що оминає увагою відвідати найбільш популярну для туристів пам'ятку ЮНЕСКО, це «Гармонія півночі», тим не менш все ще можна побачити корабельню Брюгген, що зберегла чимало дерев'яних будівель ще з XV століття, та замок Кронборг.

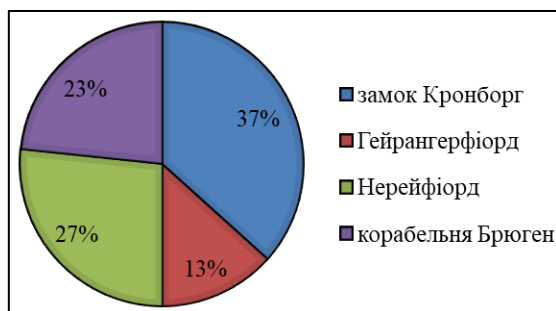

Рис. 7. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО у програмах турів

Пам'ятка Світової спадщини ЮНЕСКО, що найчастіше зустрічається у маршрутах туристичних операторів і, очевидно, користується найбільшим попитом серед клієнтів агентства – замок Кронборг у Данії, всього у 11 турах. Найменш відвідуваним об'єктом ЮНЕСКО можна назвати Гейрангерфіорд, розташований у південній частині Норвегії, всього у 4 турах. У той час як корабельня Брюгген включена до маршрутів 7 турів, а Нерейфіорд – до 8 турів.

Чимало об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, як можна зауважити, не включені в програми турів або через їхнє далеке розташування, або через потребу значного підвищення вартості турів. Тим не менш, у більшості описаних вище мандрівок туристи відвідували фіорди Західної Норвегії, Брюгген, тому доречно було б додати до маршруту не менш цікаві місця, такі як Урнеська ставкірка та шахтарське місто Рьорус в Норвегії. Замок Кронборг як пам'ятка ЮНЕСКО, що також часто зустрічається у маршрутах по Данії, розташований недалеко від мисливських угідь Північної Зеландії та собору Роскілле – головного

катедрального собору Данії та водночас усипальниці данських королів, які також є об'єктами Світової спадщини.

ВИСНОВКИ

У розділі з'ясовано місце об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО Скандинавії, здійснено детальну характеристику об'єктів ЮНЕСКО Данії, Швеції, Норвегії та Фінляндії за критеріями, виділено наявність пам'яток нематеріальної спадщини у країнах Скандинавії.

Згідно зі списком об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, у скандинавському регіоні станом на 2021 р. налічується 37 об'єктів, що становить лише 3,3 % від загальної кількості усіх об'єктів. Серед них найбільше об'єктів включених за культурними критеріями, аж 31. Цікаво, що за змішаним критерієм наявний лише 11 об'єкт у Швеції. За географічним розподілом бачимо, що найбільше об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО є у Швеції, а найменше у Фінляндії. В даному розділі наведено хронологію включення об'єктів ЮНЕСКО в країнах Скандинавії. Найперші об'єкти з Скандинавського регіону були внесені в 1979 р., через рік після створення списку ЮНЕСКО, це були Церква Урнеса та старий портовий квартал Брюгген, обидва з яких знаходяться в Норвегії. Натомість наймолодшим об'єктом, який був занесений у 2018 р. до Спадщини став Освісуїт-Ніпісат (інуїтські мисливські угіддя між морем і льодами в Данії).

Пізніше була висунута концепція «Нематеріальна культурна спадщина», яка виступала як аналог Списку Всесвітньої спадщини, який приділяє основну увагу матеріальній культурі. До Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини належить лише 2 елементи: культура сауни в Фінляндії та практика традиційної музики та танців у Сетесдалі, гра, танці та спів у Норвегії.

В розділі було проаналізовано пропозиції турів у туроператорів з відвідуванням об'єктів ЮНЕСКО у країнах Скандинавії. Серед пропонованих можливих 16 турів у регіон Скандинавії, 14 з них містять об'єкти ЮНЕСКО. Найбільш популярною та відвідуваною пам'яткою серед даних турів є замок Кронборг, який знаходиться у Данії.

АНОТАЦІЯ

У розділі з'ясовано місце об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО Скандинавії. Виявлено, що згідно зі списком об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, у скандинавському регіоні станом на 2021 р. налічується 37 об'єктів, що становить лише 3,3 % від загальної кількості усіх об'єктів. Серед них найбільше об'єктів включених за культурними критеріями, аж 31. Цікаво, що за змішаним критерієм наявний лише

11 об'єкт у Швеції. За географічним розподілом найбільше об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО у Швеції, а найменше – у Фінляндії. Наведено хронологію включення об'єктів ЮНЕСКО в країнах Скандинавії. До Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини Скандинавського регіону належить лише 2 елементи: культура сауни в Фінляндії та практика традиційної музики та танців у Сетесдалі, гра, танці та спів у Норвегії. Також було проаналізовано пропозиції турів у туроператорів з відвідуванням об'єктів ЮНЕСКО у країнах Скандинавії. Серед пропонованих можливих 16 турів, 14 містять об'єкти ЮНЕСКО. Найбільш популярною та відвідуваною пам'яткою серед даних турів є замок Кронборг, який знаходиться у Данії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Aasivissuit – Nipisat. Inuit Hunting Ground between Ice and Sea. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1557>. (application date: 09/29/2022).
2. Birka and Hovgården. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/555>. (application date: 09/29/2022).
3. Bryggen. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/59/>. (application date: 09/29/2022).
4. Christiansfeld, a Moravian Church Settlement. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1468>. (application date: 09/29/2022).
5. Engelsberg Ironworks. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/556>. (application date: 09/29/2022).
6. Hanseatic Town of Visby. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/731>. (application date: 09/29/2022).
7. Ilulissat Icefjord. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1149/>. (application date: 09/29/2022).
8. Jelling Mounds, Runic Stones and Church. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/697>. (application date: 09/29/2022).
9. Kronborg Castle. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/696/>. (application date: 09/29/2022).
10. Kujataa Greenland: Norse and Inuit Farming at the Edge of the Ice Cap. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1536>. (application date: 09/29/2022).
11. Practice of traditional music and dance in Setesdal, playing, dancing and singing (stev/stevjing). URL: <https://ich.unesco.org/en/RL/practice-of-traditional-music-and-dance-in-setesdal-playing-dancing-and-singing-stev-stevjing-01432>. (application date: 09/29/2022).
12. Properties inscribed on the World Heritage List in Denmark. URL: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/dk>. (application date: 09/29/2022).

13. Properties inscribed on the World Heritage List in Finland. URL: <http://whc.unesco.org/en/statesparties/fi>. (application date: 09/29/2022).
14. Properties inscribed on the World Heritage List in Norway. URL: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/no>. (application date: 09/29/2022).
15. Properties inscribed on the World Heritage List in Sweden. URL: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/se>. (application date: 09/29/2022).
16. Rjukan-Notodden Industrial Heritage Site. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1486>. (application date: 09/29/2022).
17. Rock Carvings in Tanum. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/557>. (application date: 09/29/2022).
18. Roskilde Cathedral. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/695/>. (application date: 09/29/2022).
19. Roros Mining Town and the Circumference. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/55>. (application date: 09/29/2022).
20. Skogskyrkogården. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/558>. (application date: 09/29/2022).
21. Struve Geodetic Arc. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1187>. (application date: 09/29/2022).
22. Tentative Lists. URL: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=no>. (application date: 09/29/2022).
23. The par force hunting landscape in North Zealand. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1469>. (application date: 09/29/2022).
24. UNESCO World Heritage List. URL: <http://whc.unesco.org/en/list>. (application date: 09/29/2022).
25. Urnes Stave Church. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/58>. (application date: 09/29/2022).
26. Vegaoyan – The Vega Archipelago. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1143>. (application date: 09/29/2022).
27. Wadden Sea. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1314/>. (application date: 09/29/2022).
28. West Norwegian Fjords – Geirangerfjord and Nærøyfjord. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1195>. (application date: 09/29/2022).
29. Включение в Список всемирного наследия. URL: <https://kgiop.gov.spb.ru/nasledie/konvenciya-ob-ohrane-vsemirnogo-kulturnogo-i-prirodnogo-naslediya/vklyuchenie-v-spisok-vsemirnogo-naslediya/>. (дата обращения: 29.09.2022).
30. Країни Північної Європи. URL: <http://ukrmap.su/uk-g7/843.html>. (дата звернення: 29.09.2022).
31. Об'єкти ЮНЕСКО в Фінляндії: Північні Коштовності. URL: <https://hotel-green.info/1061-unesco-objects-in-finland-northern-jewels.html>. (дата звернення: 29.09.2022).

32. Объекты всемирного наследия ЮНЕСКО в Дании. URL: <http://sol-o.ru/obekty-vsemirnogo-naslediya-yunesko-v-57/>. (дата обращения: 29.09.2022).
33. Объекты всемирного наследия ЮНЕСКО в Скандинавии. URL: <http://www.u-n-e-s-c-o.ru/skandinaviya.php>. (дата обращения: 29.09.2022).
34. Объекты всемирного наследия ЮНЕСКО в Швеции. URL: <http://sol-o.ru/obekty-vsemirnogo-naslediya-yunesko-v-27/>. (дата обращения: 29.09.2022).
35. Офіційний сайт Скандинавського інформаційного центру. URL: <http://www.ulver.com/>. (дата звернення: 29.09.2022).
36. Офіційний сайт туристичної агенції «Клуб мандрівників». Екскурсійні тури по Бельгії, Нідерландах, Прибалтиці, Скандинавії URL: <https://travellers-club.lviv.ua/tours/northern/01.htm>. (дата звернення: 29.09.2022).
37. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу. Ніжин. Вид-во Ніжин. держ. ун-у ім. М. Гоголя, 2010. 336 с.
38. Хюгге хотяг включить в список наследия ЮНЕСКО. URL: <https://livingintravels.com/xuygge-xotyat-vklyuchit-v-spisok-naslediya-yunesko/>. (дата обращения: 29.09.2022).

Information about the author:

Lushchik Mariia Vasylivna,

Candidate of Geographic Sciences, Associate Professor,

Assistant at the Department of Tourism

Lviv Polytechnic National University

2/4, Karpinskoho Str., Lviv, 79013, Ukraine